

SOBRE LA POESIA DE MIQUEL ÀNGEL RIERA

per PERE ROSSELLO BOVER

INTRODUCCIO

En l'obra literària de Miquel Àngel Riera (Manacor, 1930) destaquen dos terrenys de gran interès: el de la poesia i el de la narrativa. L'un i l'altre han donat fruits interessantíssims, si bé el segon ha proporcionat a l'autor una fama més enllà del panorama literari estrictament mallorquí. Els llibres de poemes, en canvi, han establert una comunicació d'àmbit molt més local, potser per motius de caràcter editorial. Si tres novel·les (*Fuita i martiri de Sant Andreu Milà*, en 1973;

Morir quan cal, en 1974; i *L'endemà de mai*, en 1978) i un llibre de narracions curtes (*La rara anatomia dels centaures*, en 1979) han despert l'interès dels crítics de "Serra d'Or", per exemple, i li han suposat tres premis d'envergadura (el "Sant Jordi" en 1973, el "Premi de la Crítica de Serra d'Or" en 1975, i el "Premi Nacional de la Crítica de Narrativa Catalana" en 1978), cal assenyalar que, de les quatre obres de prosa, dues —precisament les premiades— han estat publicades a Barcelona, mentre que les de poesia han sortit en edicions d'àmbit mallorquí.

Cal parlar també, baldament sols sigui de passada, de la relació entre poesia i narrativa en el nostre autor. Estic convençut que aquests dos tipus d'escriptura responen a uns mateixos motius i a unes mateixes idees estètiques. Alguns crítics han parlat de la novel·lística de Riera i l'han qualificada de "poètica". Així, entre d'altres, Bernat Nadal pensa que "*fins L'endemà de mai Miquel Angel Riera perllonga els seus llibres de poemes encara que sigui a través de la prosa*"¹. La realció entre la poesia i la narrativa no sols és estreta quan parlam de la seva "poètica", és a dir, *en general*, sinó també quan ens referim a aspectes molt concrets. Personatges, temes, idees... Poden passar d'un gènere a l'altre fàcilment. Així, per exemple, "*l'home que tenia fama de llegir fins gard*" havia nascut en un poema². En les narracions de *La rara anatomia dels centaures* abunden elements procedents de l'inconscient, que apropen aquest llibre a la mica de surrealisme dels *Poemes a Nai*. Les idees contingudes en els poemes coincideixen amb les de la novel·lística, amb una única diferència: en la poesia són exposades d'una manera *programàtica*, mentre que en la narrativa són "exemplificades" amb l'acció i els personatges. Per tant, els elements "poètics" es troben en la narrativa i els "narratius", en la poesia. Evidentment es tracta de dues pràctiques d'escriptura distintes que reponen a unes mateixes motivacions i principis.

LA PRIMERA ETAPA DEL POETA MIQUEL ANGEL RIERA

Una vegada vistes aquestes qüestions de caràcter general, pasarem a analitzar quina ha estat la trajectòria del nostre autor en poesia.

¹ Bernat Nadal: "La rara anatomia dels centaures" (ressenya). Diari "Balears", Palma, 6 del V de 1974, p. 17.

² M. A. Riera: "A Rafael Alberti, un horabaixa tristoi de novembre aigualitt", Setmanari "Cort", Palma, núm. 794, de l'11 al 18 del III de 1977, p. 3.

Fins als primers contactes amb la Generació castellana del 27, Miquel Angel Riera va viure en una situació cultural desèrtica. En la seva infantesa va rebre la deficient educació (?) escolar que el govern de Franco havia imposat. En un ambient totalment provincià, des dels dotze anys, Riera començà a fer les primeres provatures de poesia: uns poemes intrascendents, inspirats en les vulgars cançons de la ràdio, i uns amics (entre ells, Guillem Fullana Hada d'Efak) amb afeccions de caràcter cultural caracteritzen l'adolescència del nostre escriptor. Després, en 1947, l'inici de la carrera de Dret, com estudiant lliure, a la Universitat de Barcelona suposà un canvi de panorama. Fou aquí on va tenir el primer contacte amb la Generació del 27: les lectures del *Romancero Gitano* i del *Libro de Poemas*, de Federico García Lorca, foren no sols una informació cultural més, sinó que marcaren i donaren una orientació a la seva poesia que arriba fins avui mateix.

El començament de la carrera de Filosofia i Lletres (1950) a Granada i la continuació dels estudis de Dret a Salamanca (1951) reafirmaren el que les primeres lectures barcelonines de Lorca havien iniciat. A Salamanca conegué la revista "Insula", en què llegí per primera vegada Vicente Aleixandre (concretament un poema d'*Historia del corazón*). Aquesta lectura fou decisiva i amarà els seus gustos i la seva poesia fins molt després. A partir d'aquell poema, Riera en va escriure un altre titulat "Muchacho desnudo"³, d'una evident influència "aleixandrina". Des d'aquest moment Riera havia escollit el camí del poema llarg, metafòric, molt barroc, no sotmès a cap mètrica ni a cap rima, com la majoria dels que encara escriu. Vegem un fragment de "Muchacho desnudo":

³ Jaume Vidal Alcover, amb el permís de l'autor, aprofità els dos darrers versos per al seu poema "Immensament nu" (Vid. J. V. A.: Tres suites de luxe, Edició patrocinada per la Caixa d'Estalvis de les Balears i la Casa de Cultura de Manacor. VI, Manacor, 1979, p. 36).

"Era paisaje.
 Todo era puro y bello en sus ojos.
 Sus ojos
 eran puros y hermosos, entre todo.
 Pero de allá lejos llegó un aire cálido
 y por la sangre empezó a correrle un pájaro.
 pequeño como un estremecimiento.
 El muchacho mordía el viento.
 Su cuerpo era una inquietud amarilla
 y le nacían incesantemente jóvenes caballos de olor.
 De pronto el paisaje ya no fue hermoso en sus ojos,
 y se sintió inmensamente desnudo.
 ¡Cósmica desnudez de años y siglos
 vistiendo aquel desnudo adolescente y blanco,
 frente al aire, vestido de rumor!"

L'aproximació de Riera a la poesia de Vicente Aleixandre s'intensificà en els anys següents, en què llegí *Sombra del Paraíso* i *Espadas como labios* i va escriure altres poemes, també en castellà, en la mateixa línia del que hem vist abans. Publicà uns sonets a *Poesía Nueva* i a *Antología Poética 1952* de la revista "Rumbos". Més tard llegí un altre dels principals poetes del 27: Pedro Salinas. Quedà ben classificat al premi "Adonais" i començà la correspondència amb Aleixandre, qui va saber reconèixer els mèrits de l'alumne.

"Los versos de Vd. son ricos de expresión, abundantes de materia, generosos de entrega. Leyéndolos veía yo en Vd. un poeta en estado naciente, donde lo que predomina es el hervor primero, el impulso indistinto, sobre la filtración y la elaboración. Tiene Vd. excelentes condiciones de creador de poesía. Domina en Vd. la imaginación (que podemos llamar, si Vd. quiere, mediterránea) y una fuerza que, cuando acierta, obtiene bellos resultados. Le falta a Vd. lo que se adquiere, cuando se pone, como es el caso de Vd., lo que no se obtiene si no es don innato."⁴

També és cap a 1952 quan començà a relacionar-se amb el grup d'intel·lectuals de Palma (Ll. Villalonga, J. M.ª Llompart, Jaume Vidal Alcover, Ll. Moyà, etc.) en la tertúlia del desaparegut cafè Riskal en la Plaça de la Reina. Poc a poc la necessitat d'escriure en la pròpia llengua va anar imposant-se. Però no sé fins a quin punt devem al grup catalanista de Palma el canvi idiomàtic del nostre escriptor. Segons ell, la tertúlia li interessava poc i s'estimava més anar a llegir al Bar Born. Crec que potser el cas és semblant al de Llorenç Villalonga: com ell amb *Mort de*

dama, Riera, quan ha d'escriure *Poemes a Nai*, es veu absolutament necessitat d'emprar la pròpia llengua, i és llavors quan abandona decisivament el castellà.

D'aquesta primera etapa, Riera en treu diversos reculls de poemes, que restaran inèdits: *Horas en blancoo*, *Las sandalias de Atenea*, *Amigo Lejano* i *Por el frontis del ocaso en el monte*, llibres que més tard reuní, tot seleccionant les millors poesies, en el recull titulat *El ángel y otros indicios*. Nogensmenys, també cal esmentar una temptativa fallida d'escriptura en català: l'aplec *Bolles de fang*.

ELS POEMES A NAI

En 1957 Riera feu un vers que es va fer cèlebre. Es tracta d'una simple frase amb que s'inicien els *Poemes a Nai*. El vers senzillament deia: "T'estim, però me'n fot". El llibre estava destinat a una major transcendència que els anteriors. La seva confecció fou lentíssima. Emperò ja era famós molt abans de publicar-se. Circulava en còpies mecanografiades per les tertúlies de Palma de les mans dels lletraferits. Llompart, en un article en què parla de cinc escriptors mallorquins (Jaume Vidal, Llorenç Villalonga, Baltasar Porcel, Blai Bonet i Miquel Angel Riera), diu el següent sobre el llibre:

"El autor de este libro, que por su edad pertenece más bien a la generación intermedia, no es un novel, ni mucho menos un improvisado. Su poesía ha ido madurando, paso a paso y en silencio, sin precipitaciones y con absoluta cordura. De aquí que *Poemes a Nai* no sea, como a quien pueda otorgar amplio crédito, sino una bella y maravillosa realidad; uno de los más bellos y hondos libros de poesía que se han escrito últimamente en nuestra tierra. Un libro, en suma, que reclama con toda urgencia los honores de la publicidad."⁵

L'any 1960 el llibre ja estava acabat. L'any següent Riera el presentà als "Premis Ciutat de Palma" i, com es pot comprovar llegint la premsa d'aquells dies, *Poemes a Nai* era un dels títols que, juntament amb les obres de Llorenç Vidal i de Llorenç Moyà, "sonava" com a possible guanyador. Emperò, quan el premi sembla que estava

⁴ Fragment de la carta de V. A. a M. A. R. datada a Madrid, dia 10 de febrer de 1956.

⁵ J. M.ª Llompart: "Las letras mallorquinas en 1960", Setmanari "Santanyi", núm. 60, 14 de L'I de 1960, p. 4.

adjudicat a Riera, un dels membres del jurat (compost per J. M.ª Gironella, B. Ventayol, Mn. B. Coll, A. Milego Díaz, J. Andreu Alcover i B. Payeras) vetà el veredict i el premi fou declarat desert. La decisió havia estat motivada per criteris de caràcter moral. L'article número 10 de les bases permetia tal resolució: "*El jurado tendrá la facultad para declarar desierto el premio que, a su juicio, no deba ser otorgado. Serán eliminadas las obras y trabajos que ataquen la moral y las buenas costumbres*".⁶ Els *Poemes a Nai* no atacaven la moral ni els bons costums, i els poetes, indignats per aquell atemptat, es varen fer escoltar amb articles i comentaris als diaris⁷.

Quan en 1965 *Poemes a Nai* fou publicat per Bartomeu Barceló a la col·lecció "La Sínia" (Editorial Daedalus, Mallorca), Llompart, en el pròleg, s'explicava així el silenci a que el llibre havia estat sotmès;

"Els *Poemes a Nai* eren massa subtils, massa i jurats. Aquests —editors i jurats— no creuen gaire en miracles, i en els versos d'un poeta inèdit esperen trobar l'espurna, la possibilitat, la promesa; però de cap manera la perfecció, que aleshores corre el perill d'ésser presa per vulgaritat. Segurament per això jurats i editors —homes de poca fe que no admeten el prodigi— temeren equivocar-se; i s'abstingueren".⁸

Amb *Poemes a Nai* neixia un nou escriptor català. D'aquest llibre derivaran tots els títols següents, de tal manera que podem considerar la resta de l'escriptura poètica de Riera com una continuació d'aquest primer llibre. Aquí neixen uns temes, una actitud vital, una concepció de la poesia i de la vida, que malgrat variï en els poemaris següents, seguirà essent essencialment la mateixa. Nai, mot gallec que significa "mare", és el motiu que justifica l'obra i la vida del poeta. Per ella, a qui van destinats els versos, parla a la humanitat i s'interessa per tot allò que es refereix a l'home.

⁶ "Los premios 'Ciudad de Palma'. Quinielas, cábalas y comentarios". Diari "Balears" (Palma), 8 de l'I de 1961, p. 6.

⁷ Vid.: "Los premios 'Ciudad de Palma'. Los actos de adjudicación en el Círculo". Diari "Última Hora" (Palma), 21 de l'I de 1961, p. 4.

"Un rudo golpe para los poetas" (conversa amb Ll. Moyà), en la secció "Díganos usted algo". Diari "Balears" (Palma), del 22 de l'I de 1961.

Jaume Vidal Alcover: "Mallorca es un país de buenos poetas y de malos lectores de poesía", Diari "Balears", gener de 1961, p. 11.

⁸ J. M.ª Llompart: "Pròleg" a *Poemes a Nai*, de M. A. Riera. Palma, Ed. Daedalus (Col. "La Sínia", 1), 1965, p. 5-6.

DE L'HERMETISME A LA TRANSPARENCIA

Des de la conclusió de *Poemes a Nai* s'obrí un parèntesi, un silenci total, en l'obra de Riera. Passaren nou anys (de 1960 a 1969) fins que tornà escriure. El llibre havia tingut èxit i alguns dels seus poemes havien aparegut a l'antologia *Un segle de poesia catalana*⁹, de J. Bofill i Ferro i A. Comas. Fins que, en ocasió d'un homenatge a Joan Miró, Pere Serra li demanà un poema. Riera, després de quasi deu anys de no exercir de poeta, n'escribí un titulat *Es clar*...¹⁰. Potser es tracti d'un poema "de circumstàncies", però això no fou cap impediment perquè Riera reemprengué de nou el camí just en el punt en què s'havia aturat.

Entre 1969 i 1970 escriu *Biografia*. Tretze poemes en versos lliures (excepte dos), curts i llargs, tornen aparèixer aquí i continuaran, sense alteracions considerables, en la resta dels seus llibres. Abans d'ésser publicat en 1974 *Biografia* és sotmès a una reelaboració general. En el pròleg en 1971 Joan Oliver havia escrit:

"Quant a la forma, aquests poemes presenten, penso jo, al costat de notes d'expressió suculent, d'arrels vives i bell floriment, d'altres no tan felices, massa intricades, amb imatges improvisades o automàtiques. Sovint la locució cau en una mena de superrealisme aparentment gratuït que contrasta amb la legítima i rica limpidesa dels bons moments".¹¹

Mai no sabrem fins a quin punt Joan Oliver tenia raó o estava imposant el seu criteri personal. Tampoc, si va ésser perjudicial o tot el contrari la seva crítica. El que sí és cert és que la poesia de Riera, des d'aquest moment, abandona en gran part la línia que el surrealisme d'Aleixandre havia obert. El poeta es desfà de la mica de retòrica automàtica, tot cercant el camí d'una major puresa expressiva, una exposició molt més directa i clara.

Biografia, la bellesa de l'home, Paràbola i clam de la cosa humana i el *Llibre de benaventurances* responen a aquesta nova orientació, de tal manera que poden considerar-se parts distintes d'un mateix poema llarg. Un tema central, que ja abans s'insinuava als *Poemes a Nai*, ompl aquests llibres: el tema de l'home. D'ell, li interessa "*fins*

⁹ Jaume Bofill i Ferro i Antoni Comas: *Un segle de poesia catalana*. Ed. Destino, Barcelona, 1968, p. 1.295 - 1.299.

¹⁰ *El vol de l'alsa*. Els poetes mallorquins a Joan Miró. Ciutat de Mallorca, 1973, plec núm. 16.

¹¹ Joan Oliver: "Paraules preliminars" a *Biografia*, de M. A. Riera, Palma de Mca., Ed. Moll (col. Balenguera, 12), 1974, pp. 9-10.

i tot/la prodidura"¹², perquè, malgrat que l'home sigui "infinítament més llop que el llop", "és substantivament/més adorable que els déus"¹³. L'"humanisme", que d'altra manera també trobam en la novel·lística, respon a una "poètica" en què el que interessa és la comunicació (la qual cosa em fa pensar que el gir de la poesia de Riera està d'acord amb el dels poetes del 27 quan abandonaren els camins de l'art *deshumanitzat*, i amb l'orientació de gairebé tota la producció poètica de Blai Bonet). Fonamentalment entre aquests llibres quasi no hi ha diferències. Sols en el darer es romp la tradició dels 13 poemes (en favor del doble, és a dir, 26) i es pren amb major interès el tema amorós, única raó i motiu de la seva poesia.

POEMES I LLIBRES DE POESIA

(No esment aquells poemes publicats a un llibre i després reeditats a revistes, periòdics o antologies).

Riera, Miquel Angel: *Poemes a Nai*. Palma, Ed. Daedalus (col. "La Sínia", núm. 1), 1965.

Poemes a Nai. 2ona. edició. Barcelona. Olañeta editor (col. Pantaleu, 4), 1979.

Biografia. Mallorca, Ed. Moll (col. "Balenguera", 12), 1974.

Paràbola i clam de la cosa humana. Palma de Mca., Ed. J.

Mascaró Pasariu. Llibres Turmeda (col. "Tomir", 1), 1974.

La bellesa de l'home. Mallorca, Ed. Moll (col. "Balenguera", 22), 1979.

Llibre de benaventurances. Manacor, Edició patrocinada per la Caixa d'Estalvis de les Balears i Casa de Cultura de Manacor, núm. VII, 1980.

"Es clar..."; dins *El vol de l'alsa*. Els poetes mallorquins a Joan Miró. Ciutat de Mca., 1973, plec 16.

"Petit càntic cerimonial a Pablo Neruda", dins *Chile en el corazón, Xile al cor, Chile no corazón, Txile bihotzean*. Barcelona, Ed. Península (Libro de bolsillo, 334), 1975, pp. 143-147.

"A Rafael Alberti, un horabaixa tristo de novembre aigualit", Setmanari "Cort", Palma, núm. 794, 11-18 del III de 1977, p. 3.

"Pau Casals no assolia la distància", dins *L'Antologia Price-Congrés*. Barcelona, Congrés de Cultura Catalana - Edicions 62, 1977, pp. 119-120.

Alberti, Rafael: *Poemes de l'enyorament*. (Versió catalana de M. A. Riera). Manacor, Edició patrocinada per la Caixa d'Estalvis de les Balears i la Casa de Cultura de Manacor, núm. III, 1972.

NARRATIVA

Riera, Miquel Angel: *Fuita i martiri de Sant Andreu Milà*. Palma de Mca., Ed. Moll (col. "Raixa", 91), 1973.

Morir quan cal. Barcelona, Edicions 62 (col. "El Balanci", 89), 1974.

L'endemà de mai. Barcelona, Edicions 62 (col. "El Balanci", 112), 1978.

La rara anatomia dels centaures. Palma de Mca., Ed. Moll (col. "Raixa", 116), 1979.

¹² *La bellesa de l'home*, p. 13.

¹³ *Paràbola i clam de la cosa humana*, p. 65.

per A. VICENS CASTANYER

La conmemoración del cuarto centenario del nacimiento de Quevedo y la consiguiente relectura de algunos de sus poemas traen inevitablemente a la memoria el recuerdo de aquellos poetas franceses de la época barroca que no solamente coinciden con él en la visión de un universo inconsistente y caótico y en la meditación sobre el destino último del hombre, sino también en la construcción de un mismo lenguaje que pone de manifiesto importantes coincidencias de la sensibilidad.

Fugacidad del mundo y destino mortal del hombre son, en efecto, los dos polos de un pensamiento obsesivo que halla su expresión en una serie de metáforas en las que las referencias a la erosión, la fluidez y el movimiento adquieren el valor de verdaderos rasgos pertinentes, perfectamente adecuados para definir la configuración de un lenguaje poético común.

Manifestar la confluencia de este pensamiento y la convergencia de los signos que la expresan es lo que importa en este trabajo en el que quisiéramos también poner de relieve las oscuras corrientes que pueden nutrir la imaginación por encima de las fronteras lingüísticas.

En la base de estos signos, se encuentran, sin duda, las imágenes de la erosión como elemento fundamental de una gradación con la que se expresa el lento naufragar del Universo y el continuo movimiento del ser hacia la nada.

El Tiempo que

no deja cosa con cosa

*ni deja casa con casa*¹

y que arrastra la arena de los días

Pourquoy tiendrai-je roide à ce vent qui saboule

*Le Sablon de mes jours d'un invincible effort?*²

¹ Francisco de Quevedo. (1580 - 1645). Romances varios. 1626. Romance CIX.

² Jean de Sponde. (1557 - 1595). Recueil de diverses poésies. Rouen 1597.